

Dette er formodentlig det ældste foto af elever og lærer fra Fløjstrup Skole.

Fløjstrup gamle Skole

Af AAGE KIRKEGAARD

Inden jeg går i gang med at berette om min barndoms skole, Fløjstrup Skole, som man ved at søge i tilgængeligt arkivmateriale efterhånden finder ud har ført en omskiftelig og usikker tilværelse, er det nærliggende at kaste et blik tilbage i tiden for at finde ud af, hvad der i århundreder er gjort for at undervise den opvoksende ungdom.

Noget af det ældste stof om danske skoleforhold stammer fra 1521, hvor forholdene i »den lærde skole« blev ordnet ved en særlig skolelov. Der stilles bestemte krav til lærernes kvalifikationer, grusomme straffemetoder forbydes, og der indføres faste skolepenge.

I 1537, efter reformationens indførelse, bestemmes det, at skolevæsenet skal ordnes lokalt. Der oprettes latinskoler i købstæderne, og i landsognene skal degnen undervise børnene i Luthers katekismus. Københavns Universitet, som har været nedlagt, genoprettes som en protestantisk præsteskoie.

I 1565, kort før sin død, opretter Herluf Trolle og hans hustru Birgitte Gøye den selvejende lærde skole »Herlufsholm«. Udgifterne til skolen skal afholdes af det tidligere klostres 130 bøndergårde. Herluf Trolles arvinger forsøgte forgæves at omstøde beslutningen derom.

I 1585 omdannes Sorø Kloster til en lærd kostskole for 60 adelige og borgerlige drenge, og i 1623 bliver denne omdannet til et ridderligt akademi, hvor unge adelsmænd udover boglige kundskaber skal have undervisning i dans, fægtning og ridning.

Af det hidtil omtalte fremgår, at det faktisk kun er adelen og det bedre borgerskab, der har mulighed for at byde deres unge nødvendige skolekundskaber. Først i 1700-tallet er der nye tanker på vej, idet præsterne Frans Thestrup og Christian Worm begynder at organisere en undervisning for almuens børn i 1706. Deres indsats resulterer i, at statsmagten anerkender sin pligt til at sørge for undervisning af de lavere samfundsklassers børn. Det er oprettelsen af 240 rytterskoler et eksempel på. Nogle godsejere oprettede også skoler for børnene på deres godser. F.eks. blev der i 1719 oprettet en skole i Lille Torøje på Stevns af herren til Vemmetofte, Prins Carl, som var broder til Frederik den 4.

I 1736 indføres konfirmationen i kirken, og i 1739 bliver det påbudt at indføre danskundervisning i de lærde skoler.

I 1749 indvies det nye Sorø Akademi, som afløser den gamle lærde skole. Akademiet skal være uddannelsessted for unge adelsmænd, således at de kan blive udrustede til at varetage høje statsembeder. Man kunne på grund af akademiets tiltænkte klientel forestille sig, at undervisningen ville være præget af konservatisme og gamle normer. Men man var nu ved at bevæge sig ind i den tid, som kaldes oplysningstiden. Unge professorer luftede nye tanker. En enkelt gik endda så vidt, at han i 1749 satte den enevældige styreform under debat.

I sidste halvdel af 1700-tallet var man overalt i Europa inde i en oplysningstid. Her i landet gennemførtes i denne periode de store landboreformer, og mange indflydelsesrige og velbegavede mænd gjorde meget for at give almuen bedre forhold. I forbindelse med reformerne blev der i 1789 nedsat en skolekommission, som skulle foranstalte en bedre undervisning af børn i byerne og på landet. Vi hører dog ikke meget til denne kommission, før den i 1814 barslede med en skolelov, som bl.a. påbød tvungen skolegang fra det 7. til det 14. år. I mellemtiden var i 1791 oprettet det første lærerseminarium i Danmark, og flere følger efter fra 1814.

Eleverne har måske ikke været alt for opmærksomme. Det bliver i hvert fald i 1816 indskærpet, at man gerne må bruge ris på uopmærksomme elever. I øvrigt brugtes en overgang det, man har kaldt indbyrdes undervisning, d.v.s. at de store elever under tilsyn af læreren underviste de mindre. Det var en metode, som havde kongens bevågenhed, fordi den var billig. En af kongens adjutanter kaldet »Den røde Bisp« rejste rundt som en slags undervisningsinspektør.

Omkring 1830 sker der en bedring i det danske samfund efter mange års svær krise. Oplysningsarbejdet, som i flere år har lidt under de svære økonomiske forhold, bliver nu igen tilgodeset, dog uden de helt store landvindinger. Man indser, at der skal være andet end terperi i skolen, og indfører gymnastikundervisning. Regeringen bliver også så human i sin tankegang, at den påbyder oprettelse af skoler for de lokale børn på De vestindiske Øer. Børnene har åbenbart ikke villet eller måttet, for mange år senere, i 1877, indføres der skoletvang på øerne.

Vi kender ikke årstallet og navnene, men det angives at være fra Fløjstrup Skole.

Nye tider og nye generationer giver nye tanker, og i 1844 oprettes Rødding Højskole som den første i landet. Da stedet i 1864 kom til at ligge syd for grænsen, nedlægges højskolen. Nogle af lærerne fortsatte arbejdet i et bondehus i Askov nord for grænsen. Dette hus, som endnu eksisterer, blev begyndelsen til Askov Højskole. Skolen i Rødding fortsatte dog som skole for unge piger indtil 1880, hvor al undervisning ophørte, indtil den efter genforeningen i 1920 atter blev folkehøjskole. I 1855 vedtoges der en ny folkeskolelov, og i 1861 er man så »modig«, at ansætte den tørste eksaminerede lærerinde ved Københavns kommuneskoler.

Højskoletanken gror fortrinligt i denne periode, og i årene op til 1870 rejses der i alt 53 højskoler. Det fører i 1878 til dannelsen af »Dansk Højskoleforening«.

Mere viden og oplysning kræver stadig mere undervisning på alle områder. Derfor oprettes der også specialskoler som f.eks. Niels Brochs Handelshøjskole og Tandlægehøjskolen.

Den bedre oplysning af almuens børn og unge i 1800-tallet både i folkeskolen og på højskolerne sætter sine spor. Bønderne bliver mere selvbevidste og vidende og dermed egnede til stadig større poster i samfundet. I 1901 bliver den sjællandske bonde Ole Hansen landbrugsminister og dermed den første »bonde i kongens råd«, og den jydsk skolelærer J. C. Christensen får større og større indflydelse på den første politik og ender med at blive statsminister. Han forlader denne post efter justitsminister Albertis bedrageri, som han tog sig meget nær.

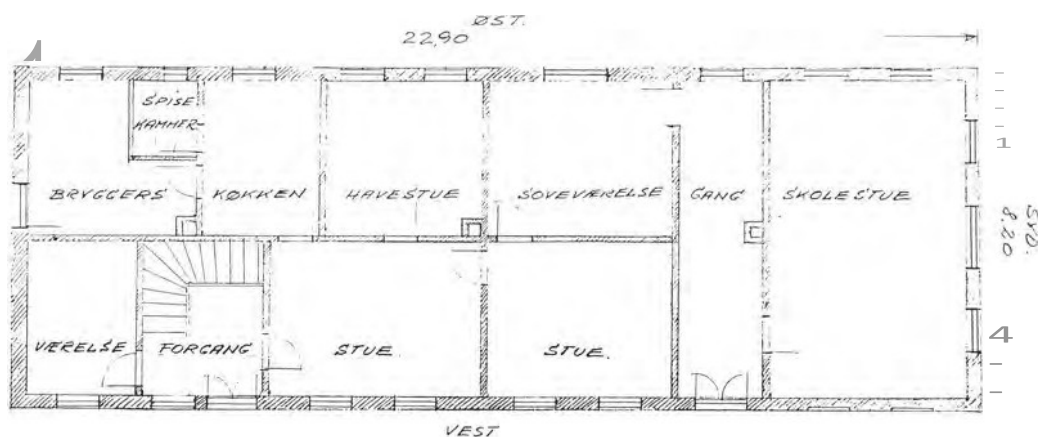
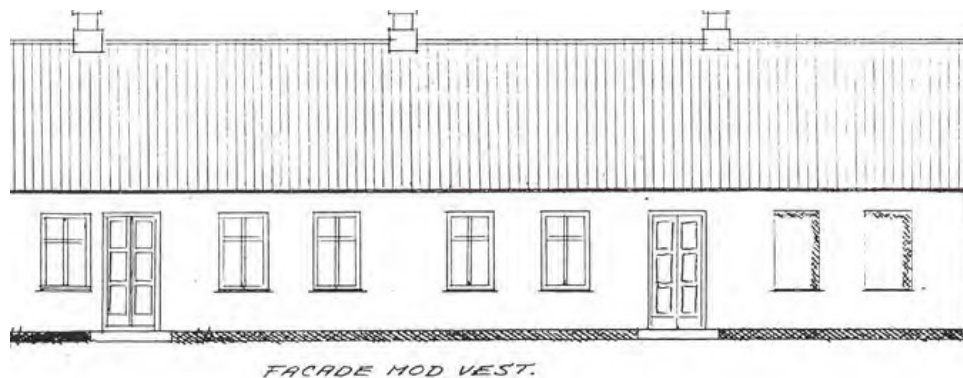
I 1903 gennemføres en lov om »den højere almenskole«. I den forbindelse oprettes der mellemskoler for at lette adgangen til de akademiske uddannelser. Derefter sker der i nogle år ikke så meget på dette område. I 1937 indføres den eksamensfri mellemskole og desuden dagligskolegang i landsbyskolerne, dog ikke i Vestjylland. Først i 1958 vedtages der efter mange diskussioner en ny skolelov, som i det store og hele er en forbedring af 1937-loven og øvrige endnu gældende bestemmelser.

Hvorfor nu denne oprensning af tørre data for flere århundreder, når det er Fløjstrup Skole, det skal handle om? Mit svar er, at det måske var muligt at finde en linje i disse love og bestemmelser, som så nogenlunde følges af udviklingen i undervisningen af børnene i Fløjstrup Skoles distrikt, et område som i tidens løb har været genstand for debat og ændringer. Som så ofte før, når der skal findes oplysninger om »de gode, gamle dage«, tyes der for mit vedkommende til Rasmus Mariagers bog om Hørning sogns historie, udgivet i 1934. Rasmus Mariager fortæller om Fløjstrup, at den førhen har udgjort et eget sogn, haft sin egen kirke og været annekssogn til Virring-Essenbæk præsteembede. Kirken nævnes mig bekendt første gang i 1406. I det 16. århundrede blev den nedbrudt, sognet nedlagt, og området lagt under Hørning sogn, bortset fra en gård kaldes Kirkegård. Denne gård hører stadig til Virring sogn, og indtil 1921 blev der af gården betalt halvårlige ydelser til præsten i Virring.

For at udenforstående kan forstå en del af det efterfølgende, skal det nævnes, at Fløjstrup og Vester Alling er to små landsbyer liggende ca. 500 m fra hinanden, men med en å og et engdrag imellem sig. Den oprindelige bro og vej mellem de to byer er ca. 600 m øst for disse ved et hus og en bro, som kaldes Rævebro. Såvel den første bro som det første hus er opført af den daværende greve på Gammel Estrup ca. 1735, for at hans fæstere kunne få lettere ved at komme på hoveriarbejde. Endvidere tyder noget på, at der udover denne bro har været et gangbræt tættere på de to byer.

Rasmus Mariager fortæller videre, at »byen beholdt dog sin skole« indtil omkring 1820, da den blev nedlagt, og børnene fra Fløjstrup blev henvist til undervisning i Vester Alling.

Omkring 1890 bygges der atter skole til børnene i Fløjstrup og nu også Moeskær. Der er i løbet af de 70 år sket det, at gårdene i Fløjstrup og Moeskær for norges vedkommende er flyttet ud på marken, nogle er delt op i flere gårde og ejendomme og som følge deraf spredt ud over det, der før var åbent land. Skolen bygges på et hjørne af Råballegårds daværende mark ved vejen til Moeskær. Det var et passende midtpunkt for det område, hvorfra de skolesøgende børn skulle komme. Denne skole blev nedlagt i 1940. Da søgte og fik den daværende lærer et andet embede. På det tidspunkt var der kun 19 børn i den undervisningspligtige alder i skoledistriktet. Der blev ingen ny lærer ansat, skolen blev lukket, og børnene fordelt mellem skolerne i Hørning, Virring og Vester Alling.

Det var en kort gennemgang af Fløjstrup skole. Men lad os nu se, hvad der egentlig gik forud, og hvilke muligheder egnens børn havde for at blive undervist.

Noget af det første jeg nævnte om undervisning uden for adelen og det højere borgerskab var den undervisning, som præsterne Thestrup og Worm organiserede i 1706, skolen i Lille Torøje i 1719 og rytterskolerne i 1721. Om der er tiltag til noget lignende overalt i landet, kan der kun gisnes om, men her på egnen er der noget i gang. Den 17. april 1737 indberetter Pastor Sass i Årslev bl.a. følgende til stamhuset Hevringholm, hvis indehaver, Oberst Friis, også ejede Tustrup og dermed Årslev:

»Fløjstrup by under Estrup gods, bestående af 6 gårde, 1 bol og 1 hus under Hørning sogn, ligger omtrent 1 1/2 fjerdingvej fra Hørning Skole, men der er en god passabel vej uden åer, banker eller moser, som findes imellem Fløjstrup og Virring by og skole. Beboerne i bemeldte by haver stundom selv kostet og lønnet en person til at lære deres børn at læse.« Pastor Sass nævner endvidere, at da det kun er en liden by, bliver det for kostbart at opretholde en skole for Fløjstrups beboeres skyld, og anbefaler, at børnene søger sognets skole tillige med andre børn i sognet. Som svar på denne indberetning bemærker Forvalter Thornson, Hevringholm, bl.a., at han formoder, at stamhusets gods ikke har nogen udgift på Fløjstrup Skole.

I en tilsvarende indberetning to år senere skriver Pastor Sass: »Når der bygges 3 fag hus til degneboligen i Hørning, var der skole nok for det hele sogn. Endskønt der er 5 små byer i sognet, så er der dog ikke over en fjerdingvej fra skolen, uden en liden by Fløjstrup og en gård Råballe og et skovhus Dyrholm, men de har en god og jævn vej uden åer og moser.«

I en indberetning 6. april 1785 til provsten i Sønderhald herred, Jacob Thorup i Vivild, nævner Pastor Calstrup i Øster Alling bl.a., at sognemændene i Vester Alling har opbygget et lidet skolehus i Vester Alling og lønner en skoleholder, men hans løn er lille til trods for, at Greve Scheel ved udskiftningen tillagde ham lidt ager og eng. »Fuldkommen kunne det blive, hvis skolen kunne forflyttes til et sted Rævebro kaldet, som er midtvejs mellem Fløjstrup og Vester Alling, hvor begge byers ungdom så kunne søge skolen og der med give et bedre grundlag for at kunne få en dygtig og nyttig skoleholder.« Dette velmente forslag blev aldrig gennemført, men der må stadig have været skole i Fløjstrup, da udskriften fra en visitats den 27. maj 1791 fortæller, at »I Fløjstrup by, Hørning sogn er der ligeledes oprettet egen skole, hvortil Stiftningen bidrager noget, så at her er tilstrækkelig undervisning for alle disse menigheders ungdom (d.v.s. Årslev og Hørning sogne). Gid det var så

vel alle steder, at formuende proprietærer og selvejere ville gøre dertil, hvad de kunne, og er så vigtigt endog for dem selv, deres børn og deres folk.«

I en indberetning fra år 1800 om skolerne i Sønderhald Herred står der, at der i Fløjstrup Skole er 20 børn. Skoleholderen hedder Søren Schmidt og er 40 år. Endvidere står der, at »Skoleholderen i Fløjstrup viser megen flid.« Hvordan den bemærkning skal fortolkes, er ikke let at gennemskue, idet 8 andre skoleholdere i samme indberetning omtales som udmærkede og gode.

26. januar 1819 skriver bymændene i Fløjstrup til den høje Amtsskoledirektion i Randers og besværer sig over, at Fløjstrup by er henlagt under skoledistriktet i Vester Alling by og sogn. De nævner bl.a., at præsten til Årslev og Hørning menigheder, Pastor Friis, var præst i Øster og Vester Alling, da planen blev lagt, og at han nu af den grund ikke vil erklære sig derimod. Bymændene ansøger om, at den foretagne inddeling må ændres, og at man må beholde den engang anlagte skole i Fløjstrup af flere grunde, hvoraf som den første nævnes, at åen mellem Fløjstrup og Vester Alling er vanskelig at passere i strenge vintre og efterfølgende tørbrud for både gående, ridende og kørende. Endvidere nævner bymændene, at Fløjstrup by stedse har haft en skole for sig selv, der er oprettet af stamhuset Estrups forrige ejer, og er tillagt fornøden jord ved byens udskiftning. Denne jord er nu en del af Råballegårds mark. Skolelærerens løn er uret delvis deraf, dels af det højbemeldte herskab, og endelig af »Den Hørningske Stiftning«. Videre skriver man, at skolen kunne være skole for Moeskær by, Råballegård og Dyrholmhuset, da vejen mellem disse steder og Fløjstrup til enhver årstid er passabel. Senere i skrivelsen bemærkes det, at »vi er overbeviste om at få vore børn bedre oplært og dannede i vor egen engang oprettede skole end i en anden by, som man stundom aldeles ikke kan komme til, og som tillige ligger under en anden præst, end ham der skal konfirmere vore børn.«

Amtsskoledirektionen beder i februar 1819 skolekommissionen for Årslev - Hørning om en udtalelse om vejens beskaffenhed, fornøden skolejord, bolig til skoleholderen og afstanden mellem Moeskær, Råballe, Dyrholmhuset og Fløjstrup. 27. maj 1819 svarer Hørning Skolekommission bl.a. følgende i en flere sider lang skrivelse: »Om vejen mellem Fløjstrup og Vester Alling mener man, at den ikke er så slem, som Fløjstrupperne giver udtryk for. Thi vel er der mellem Fløjstrup og Vester Alling en å, men broen over samme

Lærer Kristensen med sin kone, deres første barn og skolens elever. Kristensen virkede fra 1890 til 1912.

er meget sikker, og vassen på begge sider istandsat for to år siden. Kun i enkelte tilfælde under stærkt tøbrud kan den være vanskelig at benytte for børn. Men da næsten alle beboere i Fløjstrup har heste og vogne, skulle det være overkommeligt at køre med børnene de få dage, det drejer sig om.« Den bro og vase, som her nævnes, er efter al sandsynlighed et såkaldt gangtræ og en sti over engen til Vester Alling, som en mand ved navn Ferslev boende i Randers har givet tilbud på i 1817. Stedet hvor det skulle anlægges, er nok der, hvor den nuværende vej er placeret.

Endvidere udtaler kommissionen, at Fløjstrup Skole aldrig har været funderet, men at den gamle afgangsskolelærer Schmidt for en del år siden af nu afdøde Grevinde Scheel blev overladt et fæstehus med jord i Fløjstrup med tilladelse til at holde skole for byens børn. Om skolelærer Schmidts løn nævnes det, at kommissionen ikke ved, om Gammel Estrups bidrag dertil kunne blive permanent, men at det han har fået af »Den Hørningske Stiftning«, er at betragte som et gratiale, som bevilges af biskoppen efter årlig ansøgning, da hans løn er ringe. Vedrørende Råballegårds, Dyrholmhusets og Moeskærs tilknytning til Fløjstrup skoledistrikt udtaler kommissionen, at disse byers beboere tager del i bekostningerne ved Virring, Årslev og Hørning skoler og endvidere har en god og sikker skolevej. Det ville derfor være urimeligt, at de skulle yde bidrag til en skole i Fløjstrup. Til slut bemærker kommissionen, at såfremt børnene skal undervises i Fløjstrup, skal der for det første bygges en skolebygning, for det andet udlægges jord til læreren, og for det tredje ansættes en ny lærer, da den gamle Schmidt, som hidtil har holdt skole, næppe vil kunne antages.

Skolekommissionen i Vester Alling spørges også, og den 22. marts 1819 udtaler den bl.a.: »Vejen mellem de to byer er forsvarlig vedligeholdt såvel som broen over åen. Endvidere er der for nylig opført en sikker stenkest, som er anlagt, da vejen blev til skolevej, men der mangler rækværk. Endvidere er der tæt ved broen et brohus, hvorfra der kan holdes opsyn med børnene på vej til og fra skole.« Skolekommissionen i Vester Alling såvel som den i Årslev-Hørning mener, at udgifterne til en skole i Fløjstrup bliver for store for beboerne, idet der kun er 56 tdr. hartkorn at fordele dem på. Til slut mener man, at vejforholdene er bedre, end Fløjstrupperne giver udtryk for.

Fløjstrupperne strider stadig for deres skole, og den 19. februar 1820 anmoder de Pastor Monrad i Øster Alling om at være dem behjælpelig med at lade en mand af byen, Søren Schmidt, som i mange år har været beskikket til lærer i Fløjstrup og har været en virksom og religiøs mand, undervise deres børn i kristendom, regning og skrivning. Anmodningen er stilet til »den høje amtsskoledirektion« og underskrevet af fire mænd i Fløjstrup. 21. februar 1820 udtaler Pastor Monrad, at han ikke kender Søren Schmidt og derfor ikke kan dømme, om det ville være klogt at lade ham undervise i Fløjstrup, og udtaler endvidere, at vejen mellem de to byer i denne vinter har været ufremkommelig på grund af stort snefald. 24. februar 1820 anmoder Provst Gøtsche i Ørsted Pastor Friis i Årslev, som før har været præst i Øster Alling, om hans syn på, om børnene i Fløjstrup er bedre tjent med at undervises af Søren Schmidt end af skolelæreren i Vester Alling, forinden amtsskoledirektionen kan svare på henvendelsen fra Fløjstrup. 10. marts svarer Pastor Friis, der fra sin tid som præst i Øster og Vester Alling sogne er godt kendt med forholdene, følgende:

»Så længe Anders Schmidt er skolelærer i Vester Alling, vil Fløjstrup skolebørn vist intet kunne tabe ved at undervises af Søren Schmidt i Fløjstrup. Jeg kender begge skolelærere både med flid og evne, og i henseende til begge dele tør jeg sætte denne over hin. Vist nok er Søren Schmidt langt fra at være en duelig skolelærer, men han er flittig og samvittigsfuld i sit kald.«

Pastor Friis bemærker også, at når Vester Alling skole får en dueligere lærer, vil det være en god ordning, at Fløjstrups børn undervises i Vester Alling, og at vejforholdene ikke er så dårlige, som Fløjstrupperne giver udtryk for.

Uanset hvor meget de brave Fløjstrupperne stred for at bevare deres skole, blev den nedlagt, og børnene fra Fløjstrup blev henvist til at søge skolen i Vester Alling. Efter alt at dømme er der nu nogenlunde fredelige forhold om skolegangen i 60-70 år. Ved gennemgangen af gamle protokoller fra Øster-Vester Alling Kommune kan det dog anes, at vejforholdene stadig er genstand for klager, men man har affundet sig med tingenes tilstand.

I 1886 forespørges der fra Øster-Vester Alling Kommune til Årslev-Hørning Kommune, om man ønsker, at skolefællesskabet skal vedvare, da man skal genopbygge Vester Alling Skole efter brand. Med 7 stemmer for og 2 imod (antagelig 2 medlemmer fra Fløjstrup og Moeskær) vedtager man at svare, at man ikke ønsker den bestående ordning ophævet. Men i 1889 begynder Årslev-Hørning Sogneråd dog at arbejde på at få skoleoverenskomsten mellem Årslev-Hørning, Virring- Essenbæk og Øster-Vester Alling Kommune ophævet, da man overvejer at bygge en skole i den østlige del af Hørning sogn. Efter forhandlinger om de økonomiske forhold ved ophævelse af skolefællesskabet begynder man i slutningen af 1889 planlægningen af en ny skole og dens placering. Efter at egnens beboere er kommet med flere gode og velmente forslag til skolens placering, købes der grund til skolen midtvejs mellem Fløjstrup og Moeskær, ca. 300 m fra de nærmeste gårde, men næsten i midten af det område skolebørnene skal komme fra, nemlig Fløjstrup og Fløjstrup Kær, Moeskær og Moeskær Mark, samt Råballegård og Dyrholmen. Hertil skal bemærkes, at på daværende tidspunkt var en stor del af gårdene i Fløjstrup flyttet ud på marken, enten helt eller ved frasalg af de fjernest beliggende jorder, hvor der så var oprettet ny og mindre gårde, for øvrigt en udvikling som fortsatte til 1914, da to gårde efter brand blev flyttet ud på marken. Skolens placering kan synes ensom, men de fleste beboelser lå inden for en radius af ca. 2 km, så beliggenheden var god nok, når vej- og stiforholdene blev bragt i orden. Det medførte, at der blev købt jord til skolesti for børnene fra Fløjstrup Kær, på de steder hvor der ikke i forvejen var vej eller sti, der kunne benyttes.

I februar 1890 vedtages den foreslåede plan for det nye skoledistrikt, og det bestemmes, der skal bygges en skolebygning, som er 27 alen lang og 13 alen bred, d.v.s. 351 alen² (ca. 140 kvm), hvoraf lærerens beboelse skal være 100 alen² + køkken og spisekammer. Da man en tid senere får Amtsskoledirektionens godkendelse af skolens anlæg, afsluttes der handel med la Cour på Råballegård om køb af 3 skp. land til byggeplads, have m.m. Købesummen er 300 kr. Endvidere bestemmes det, at der skal graves og mures en brønd. Denne brønd er der for øvrigt senere mange problemer med. Den må uddybes nogle gange for at skaffe tilstrækkeligt med vand og ender med at være 48 alen dyb. Som det dengang var naturligt, måtte vandet pumpes op med den anskaffede stålpumpe, men det skal dog her indskydes, at i min skoletid, d.v.s. i 1930'erne, blev vandet pumpet op med elmotordreven pumpe til en vandbeholder, hvorfra det så løb ud i rørsystemet. Endvidere skulle det købte areal, som var del af en plantage, ryddes for træer og planeres.

I perioden omkring planlægningen forespørger Virring-Essenbæk Kommune, om den kan få skolefællesskab med Årslev-Hørning Kommune for anneksgårdens vedkommende. Anneksgården er identisk med »Kirkegård«, mit fødehjem. Til trods for at den ligger midt i Hørning Sogn, hører den til Virring Sogn og har som før nævnt gjort det, siden Fløjstrup Kirke og Sogn blev nedlagt i 1550. Anmodningen bevilges, mod at Virring-Essenbæk betaler 1/56 af Årslev-Hørning Kommunes skoleudgifter, som beregnes efter hankorn. Denne ordning varede ved til 1940, da man igen nedlagde Fløjstrup Skole.

I maj 1890 holdes der licitation over skolebygningen, og byggearbejdet overlades til lokale og udensogns håndværkere for følgende priser: murerarbejde 435 kr., tømrerarbejde 115 kr., snedkerarbejde 310 kr., tækkearbejde 22 kr., malerarbejde til en maler fra Allingåbro for »de af ham angivne priser« medhjælp ved rejsning af tømmeret 3 kr., 10 skoleborde 110 kr. Skolebordene skal laves ligesom den foreviste model fra Vester Alling Skole. De fornødne 32 traver langhalm til tag leveres af sognets bønder efter hartkorn. Hvorvidt øvrige materialer er indeholdt i de opgivne priser, er for mig et åbent spørgsmål. Men jeg syntes, at det - selv med datidens prisniveau lyder utroligt, at de skulle være det, da 995 kr. i alt jo ikke synes at være et beløb, som kan dække ret meget.

1 juni 1890 konstateres det, at det nye skoledistrikt skal være Fløjstrup med udflyttere og Rævebrostedet, Råballegård med huse og Dyrholmhuset, samt Moeskær by med udflyttere og mølle. I de nævnte områder er der på daværende tidspunkt 18 gårde, 23 huse, i alt ca. 50 familier og ca. 36 undervisningspligtige børn, hvilket er meget passende, da en lærer må undervise indtil 40 børn.

Lærerembedet er tillagt følgende løn: bolig og have, i alt 3 skp. land, 500 kr. og 20 tdr. byg efter kapitelstakst, skolepenge ca. 36 kr., 14.000 stk. tørvt eller 4 favne bølgebrænde til skolens og lærerens brug, samt offer og akcidenser af distriktet, så snart der sker lærerskifte ved Hørning Skole.

Da der som nævnt ikke alle steder er farbare veje og stier, sluttes der overenskomst med Jens Chr. Rasmussen og Knud Peter Rasmussen, begge af Fløjstrup, om køb af jord til skolesti over deres marker, for at

Lærer Kristensen med sin kone og måske Alma Dyrholm, som underviste i håndgerning samt hjælpelærere i højre side.

børnene fra Kæret kunne komme den korteste vej til skole. Stien skal være 3 alen bred og være offentlig sti. Fra Baghavehøjen mod øst til Brattingsborg og derfra i lige linje til vejen fra den østre ende af Fløjstrup by ud til Fløjstrup Kær. Senere blev det dog efter andragende fra beboerne i Kæret besluttet at forlænge stien ud til den offentlige vej til Fløjstrup Kær. Som følge deraf ændres den oprindelige sti, så den nu et stykke skal følge den nord-sydgående Læsagervej. De to lodsejere fik 300 kr. tilsammen een gang for alle og skulle af dette beløb betale halvdelen af omkostningerne ved udstedelse af deklaration.

Alt skulle nu være i orden, så skolen kunne tages i brug, og efter aftale med sognepræsten bestemmes det, at skolen skal indvies den 5. december 1890. Men der er stadig mange småting at købe til brug ved skolens drift. Der købes brandredskaber, lamper, to bibler, seks nye testamenter, en syngetavle, en sangprotokol, fem læsebøger, gymnastikredskaber, to skoleborde mere end de allerede anskaffede, skriftlæsningsbøger og regnebøger. Det viser sig hurtigt, at det bevilgede årlige brændsel til skolens opvarmning ikke forslår, så læreren bevilges 24 kr. årlig til indkøb af brændsel efter forlangende af provsten i henhold til gældende bestemmelser.

Vejforholdene til den frit beliggende skole har åbenbart heller ikke været alt for gode. Flere gange anmoder lærer Kristensen om, at vejen fra Fløjstrup til Moeskær må optages som offentlig vej på vejregulativet. Det er sognerådet ikke alt for villig til, men efter nogle års tovtrækkeri med nødtørftige planeringer af vejen lykkes det omsider at få vejen optaget som offentlig vej, og samtidig ændres vejens linjeføring til den placering, den har nu om stunder.

I 1897 og årene fremover holder lærer Kristensen aftenskole for skoledistriktets ungdom og bevilges derfor yderligere 10 kr. til indkøb af lys og brændsel og lov til at anskaffe en lampe mere og får desuden beløber for vedligehold reguleret fra 10 til 15 kr. årlig. Mere brug kræver også mere brændsel. Ifølge den bestående ordning var det pålagt jordejerne at levere 5 snese og 8 stk. tørv pr. td. hartkorn til skolens brug. Denne forpligtelse er åbenbart ikke blevet overholdt for godt. I 1898 konstaterer lærer Kristensen, at han endnu

ikke har fået godtgørelse for 260 stk. manglende tørv årlig, i alt 2080 stk. tørv, og han får derfor 8,20 kr. i godtgørelse. Problemer med tørv fortsætter hen i tiden. I 1901 klager han over, at en gårdejer har leveret tørv, som ikke kan brænde. Det bliver påbudt gårdejeren at levere andre brændbare tørv, da der ellers vil blive købt andre og gode tørv for hans regning. Endvidere klager lærer Kristensen over, at han kun får 14.000 tørv årlig imod de 18.000, han har krav på. Det manglende indkøbes, og der ydes 20 kr. i erstatning for de ubrugelige tørv. Flere tørv kræver mere plads, og i 1899 anmoder Kristensen om at der må bygges et tørvhus, og at det nuværende tørvrum må tillægges beboelsen.

Der ansøgte bevilges, og der bygges et grundmuret hus ved skolen. Huset er 12 alen langt og 8 alen bredt og 3 1/2 alen højt med asfalttag. I huset er der tørvrum, en lille hestestald med så bred en dør, at en vogn kan skubbes ind, og endvidere er der i den ene ende indrettet de nødvendige retirader, da de hidtidige var utidssvarende. I maj 1899 nedsættes der et kommunalt udvalg til at udføre det nødvendige forarbejde angående en ny undervisningsplan i henhold til lov af 24. marts samme år. Planen foreskrev en ændring af det hidtidige undervisningssystem. Bl.a. blev det i denne lov fastsat, at antallet af undervisningstimer i landsbyskolen skal være mindst 18 timer ugentlig, at skoleåret skal trække sig over 41 uger, og at fattige folks børn kan få gratis bøger, medens børn af mere velstillede forældre stadig skal betale for bøger. Endvidere indeholdt loven en bestemmelse om, at den syvårige undervisningspligt fortsatte, og at lærere ved offentlige skoler skulle have bestået lærereksamen for at kunne ansættes. I landsbyskolen kunne ferier og fridage tilrettelægges efter landbrugets behov. Derfor indstiller lærere og skolekommission til sognerådet, at sommerferien for ældste klasse skal gå fra 15. juni til 15. september, og at ældste klasse kun går i skole hver anden dag i sommerhalvårets andre tre måneder.

I henhold til lovens §15 vælges der yderligere to medlemmer til skolekommissionen i Årslev-Hørning Kommune, og i august er kommissionen samlet i Årslev præstegård for at drøfte den nye skole- og undervisningsplan for kommunens skoler. Det der vedtagne forslag godkendes af sognerådet, som tilføjer, at der skal undervises i håndgerning for pigerne i skolerne, forsåvidt der kan findes egnede kvinder til at undervise deri 3-4 timer ugentlig i sommerhalvåret. Fra 1 november 1902 antages Alma Dyrholm til at undervise pigerne i Fløjstrup Skole i håndgerning, men tre år senere må hun fratræde, da hun har tuberkulose, og beboerne i skoledistriktet er bange for, at hun skal smitte børnene. Pladsen besættes midlertidigt med Kirstine Jensen, indtil en anden lærerinde findes. Det sker i løbet af to måneder, og fra 1. november 1905 og mange år frem i tiden er det Marie Berg Sørensen, Moeskær Mark, der har denne stilling. Hun må vistnok have haft gode evner til at omgås børn. Det var i hvert fald almindeligt, at egnens børn gik hen til hende for at lære bogstaverne, inden de begyndte i 1. klasse.

For øvrigt ligger der i 1905 forslag til vedtægt om renholdelse af kommuneskoler i henhold til lov af 14. april 1905. Det vil føre for vidt her at gengive denne vedtægt, men det er fristende at nævne § 6, som siger følgende: »Det er forbudt at spytte på gulvene i klasseværelserne, ligeså lidt som spyt må anvendes til rensning af tavlerne (vægtavler såvel som håndtavler). Der anbringes spyttekummer i skolestuerne, som stadig skal være forsynede med vand og daglig renses.« Opfyldelse af lovens krav om rengøring medfører, at der antages en kone til at rengøre Fløjstrup Skole daglig for en pris af 135 kr. årlig. Men underligt nok skal man kun give 90 kr. og 100 kr. for det tilsvarende arbejde i de større skoler i Årslev og Hørning. Med hensyn til de lovbefalede spyttekummer havde man allerede i 1903 været så fremsynet at anskaffe sådanne til Fløjstrup Skole.

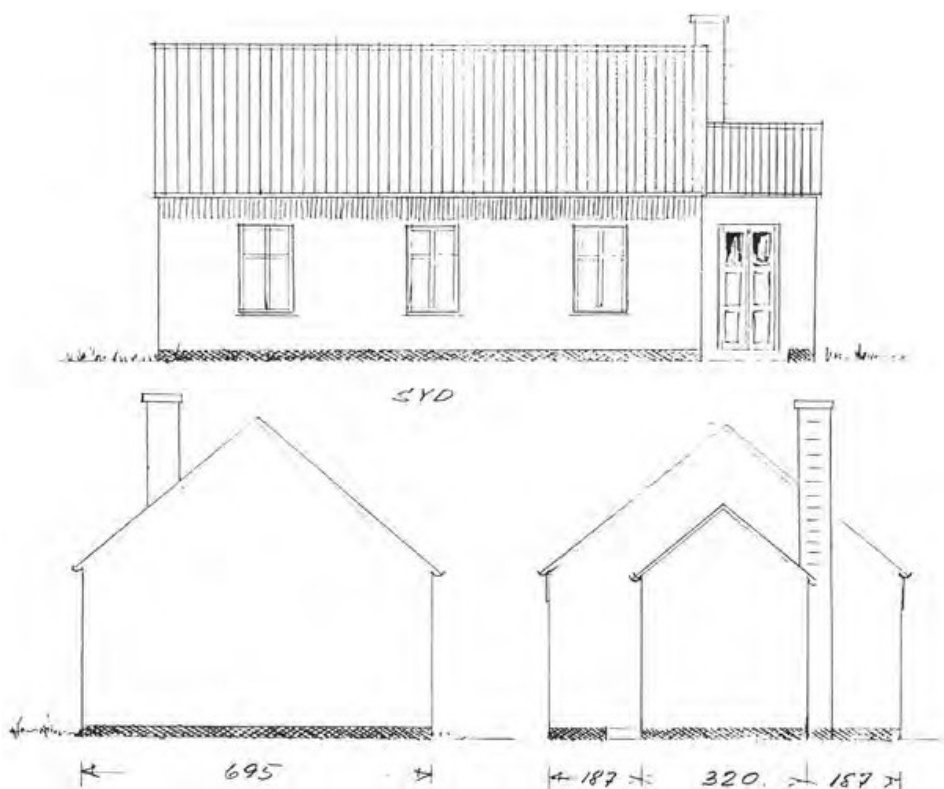
I 1906 er der tanker fremme fra beboerne i Hørning om oprettelse af forskole der, men forslaget forkastes ved afstemning i sognerådet, idet medlemmerne fra Årslev og Fløjstrup, der var i flertal, stemte i mod. Samme år ansøger lærerne i Fløjstrup og Årslev om, at deres godtgørelse for vedligeholdelse af skolerne må forhøjes med 25 kr. årlig og dermed stå lige med Hørning Skole. Det medførte, at sognerådet slettede godtgørelsen for alle tre skoler som en unødvendig udgift! Man har dog ikke manglet sans for de store ting. Samme dag vedtoges det at anskaffe et verdenskort til Fløjstrup Skole og en globus til fælles brug for kommunens tre skoler.

I 1907 bliver der på lærer Kristensens forlangende ændret ved vinduerne i skolestuen. To vestvendte vinduer flyttes om i den sydlige gavl og suppleres med et trekarmsvindue, antagelig fordi solen har virket generende i skolestuen, og da man nu alligevel har håndværkere i huset, skal dele af lejligheden tapetseres. Men det pointeres, at tapetet ikke må koste over 50 øre pr. rulle.

Opgaverne (problemerne) ved driften af en fritliggende skole i det åbne landskab kan være af vidt forskellig an. F.eks. anmodes den daværende ejer af Råballegård i 1907 om at tilbagelevere noget hegnstråd, som han har fjernet ved skolen, inden 8 dage, da man ellers vil gå rettens vej. I 1908 og 1909 er der store problemer med skolestien fra Fløjstrup Kær. Det fremgår af forskellige notater, at nogle af bønderne, som har afgivet jord til skolestien, pløjer og harver den, så den derved bliver vanskelig at færdes på. Debatten kulminerer i 1909, hvor der i sognerådsprotokollen er et ni sider langt referat med barske beskyldninger fra en fader i Fløjstrup Kær, som selv er medlem af sognerådet, imod to lodsejere og nogle medlemmer af sognerådet. Enden på debatten bliver, at stiens linjeføring ændres nogle få steder, og klageren underskriver følgende erklæring i sogne rådsprotokollen: »Jeg undertegnede NN af Fløjstrup Kær tilbagekalder herved mine i den oven for anførte protestskrivelse til sognerådet fremsatte ærekrænkende beskyldninger og erklærer dem grundløse og usandfærdige og indgår på at betale 10 kr. til kommunens hjælpekasse og de af sagen følgende omkostninger til sagfører Hauerslev i Randers.

Hørning den 2. marts 1909

NN«

Noget af det her omtalte kan synes at være meningsløse småting set med nutidsøjne, men det er dog ting, som er med til at skildre, hvordan en skole, specielt Fløjstrup, har fungeret i tiden omkring 1900 og fremefter, hvor store og små, til tider måske pinlige opgaver, dengang som nu, altid skal finde en løsning.

Der er stadig brug for investeringer i skolen og lærerens beboelse m.m. F.eks. anskaffes der i 1901 en ny kakkellovn, en grubegyde til 80 pletter vand og en brandstige. Til gymnastikundervisningen, som åbenbart bliver mere og mere almindelig, men foregår udendørs, anskaffes der af og til nye redskaber og hjælpemidler. Der er tidligere anskaffet et glat tov, en trapez og en »rommersk ringer« (hvad er det?), og i 1907 suppleres med en buk og fem hoppetove.

Af andre ting kan nævnes forbedring af spildevandsforholdene, fortov af cement langs med skolebygningen, tag på udhus skal tjæres, skolegang og bryggers kalkes, stuer tapetseres. Der skal plantes 300 alen læbælte langs skolevejen, anskaffes nye regnebøger og analysebøger, læse- og sangbøger, skolebøger til udlån til fattige forældres børn. Der oprettes børnebogssamling og læsekreds for voksne. I foråret 1908 vedtager et flertal af sognerådet (man er aldrig helt enige), at der skal bygges gymnastikhus ved Fløjstrup Skole, og samtidig udvides lærerens lejlighed. Gymnastikhuset bygges efter udarbejdede og godkendte tegninger for en pris af 3745,48 kr. Et sådant hus bør bruges mest muligt, og i efteråret 1908 får ungkarl Søren Møller i

Moeskær lov til at bruge gymnastikhuset med redskaber til gymnastik for ungdommen i Moeskær og Fløjstrup mod at betale 20 kr. i leje for et år. Denne ordning fortsætter gennem de kommende år.

I 1909 dannes der en gymnastikforening for de unge fra Fløjstrup og Moeskær, og det var faktisk mange dengang. Alle gårde beskæftigede jo flere karle og mange af dem en eller to piger. Denne forening ansøger om tilladelse til at holde fest med dans i gymnastikhuset, men det kunne ikke bevilges.

I 1909 er der nye metoder på vej i undervisningssystemet, idet man nu skal til at anvende metersystemet, og der må i den anledning anskaffes nye regnebøger, metertavler og regnerammer i alle kommunens skoler.

Ved gennemgang af de gamle protokoller finder man jævnlig notater, som lader ane, at der hos mange familier kunne være svære menneskelige og økonomiske problemer. F.eks. er det på et tidspunkt vedtaget at anskaffe skiftesko til fattige folks børn til brug i skolen, og det hænder jævnlig, at nogle tjenstedrenge forsømmer meget i skolen på grund af den arbejdsbyrde, der er dem pålagt foruden skolegangen. Der tales bl.a. om en tjenstedreng, der kommer for sent hver dag. Det resulterer i, at hans husbond får en skriftlig påtale af forholdet, foruden at han skal betale den idømte mulkt, da en personlig henvendelse fra læreren ikke har haft nogen virkning. For øvrigt ses flere gange i referater, at der idømmes mulkter for skoleforsømmelser, men ofte eftergives de, fordi hjemmet er fattigt og ikke har penge at betale med.

I mellem alt det der er nedskrevet om skolernes forhold, er der undertiden referater af sager, som nok har været lidt pinlige. F.eks. sker det engang, at to medlemmer af skolekommissionen anmoder om fritagelse for hvervet, fordi de er blevet uenige med læreren i Hørning om de i skolen opnåede resultater med de store elever. Man mener, at der efter opførelse af forskole og ansættelse af lærerinde til de første årgange burde være større viden blandt eleverne i de ældste årgange. Det har man påtalt over for læreren, som føler sig meget stødt over indblandingen. En skrivelse fra læreren til sognerådet blev indgående behandlet på et sognerådsmøde, hvor det konstateredes at de to medlemmer havde brugt deres ret og gjort deres pligt, og på opfordring fortsatte de som medlemmer af kommissionen. Lærerens skrivelse angående sagen blev ved næste møde henlagt i papirkurven!

I 1912 forlader Lærer Kristensen Fløjstrup Skole på grund af sygdom, og af 23 ansøgere ansættes Lærer Schjødt fra Langå den 1. maj samme år. En anden lærer, som havde søgt stillingen, anmoder skriftlig om 15 kr. i rejsegodtgørelse, men dette nægtes, da sognerådet ikke havde bedt ham om at møde personlig.

Fløjstrup Skole med lærer Schjødt i højre side.

Lærer Schjødt omtaler i skolens embedsbog sin forgænger som en meget dygtig lærer. Af det hidtil berettede fremgår det, at han ikke blot har undervist skolebørnene, men også været igangsætter af aftenskole for skoledistriktets ungdom. Optegnelser viser, at der i ovre vintre er undervist i regning, skrivning, retskrivning og dansk. Hver andet år for karle, hvert andet år for piger, med ca. 15 deltagere hver vinter. Lærer Schjødt fortsatte i sin tid i Fløjstrup traditionen med aftenskolen, som nu også blev lettere at gennemføre, da der i 1915 blev installeret elektrisk lys i skolen samtidig med Moeskær og nogle af de nærmeste gårde.

Den højkonjunktur, der fulgte med 1. verdenskrig, ramte også skoleudgifterne. F.eks. stiger betalingen for skolens rengøring jævnt til 200 kr. årlig, og i 1919 må man give S. N. Sørensens hustru (den førnævnte Marie Berg Sørensen) 250 kr. for at undervise i håndgerning i 1/2 år, og så står det skrevet: »Da ingen andre vil, er der tale om en betydelig forhøjelse«. Nogle få år senere afløses hun af Severine Vitting, som fortsætter til 1940.

Den nymodens elkraft bevirker, at i 1920 får man elektrisk pumpe, hvad der var en sjældenhed på den tid. Det slæb det har været at pumpe vand op fra den 48 alen dybe brønd med håndkraft var nu forbi.

I 1924 bliver der efter anmodning af skoledistriktets beboere bygget en tilbygning til gymnastikhuset. Samtidig anmodes der om, at huset må bruges til foredrag og sammenkomster. Det undersøges, om autoriteterne vil tillade det. Resultatet var positivt, og huset blev herefter anvendt til danseskole, foredragsmøder, høstfester, juletræsfester, fester i forbindelse med gymnastikopvisning og enkelte gange til familiefester. Ved alle former for fester anvendtes lærerens køkken til madlavning og kaffebrygning. Af de fester jeg som barn deltog i står juletræsfesten 1929 klart i min erindring. Ung og energisk som alle andre 2 1/2-årige var jeg blevet forelsket i en 1 år ældre pige. I rette øjeblik snuppede jeg chancen, omfavnede og kyssede hende. Hun tog det fortrydeligt op og stak i at tudbrøle, mens hun løb hen til sin moder. Tilbage stod lille jeg, medens musikken forstummede, og alle de store børn og voksne morede sig over det skete.

Som før nævnt var skolen tækket med strå, som blev leveret af bønderne. Men i 1928 blev stråtaget skiftet ud med tegltag, og de store elever i skolen hjalp til med at bære tagstenene op ad stigen til håndværkeren.

I 1924 blev Lærer Schjødt kaldet til lærer ved Tranebjerg Skole på Samsø og tog bopæl på Petersbjerggård, som var hans kones fødehjem. Samtidig med at han passede sin skole, drev han landbrug med den fornødne medhjælp. Schjødt og min fader var jævnaldrende og fyldte år med få dages mellemrum, og de havde altid telefonisk kontakt på faders fødselsdag, og en julehilsen var obligatorisk.

Hans efterfølger hed A. Ægidius, og han var ansat ved Fløjstrup Skole indtil udgangen af 1928. Noget af det første, han foretog sig, var at rydde op i skolens have og plante nye træer og buske. Han var efter hvad der siges meget haveinteressert og det var mig bekendt hans skyld, at der i min barndom var en velanlagt have til skolen. Han foranledigede også, at eleverne kom på udflugt til andre egne, bl.a. et år en cykeltur til Kalø. Det var efter sigende en hård tur for de yngste deltagere.

Børnetallet i skoledistriktet var i sidste halvdel af 1920'erne meget stort. På et billede fra 1927 er der 49 elever. Det store elevtal gav anledning til, at børnene fra Moeskær Mark blev henvist til at søge skolen i Hørning, da en lærer som før omtalt ikke måne undervise mere end 40 børn.

Da stillingen som lærer blev ledig ved Ægidius' bortrejse, havde man en overgang en vikar ved navn Asger Lund. På grund af en ministeriel bestemmelse kunne han ikke ansættes som fast lærer, skønt beboerne gerne ville have ham. Fra 1. juli 1929 ansættes den 26-årige Hans Majs om lærer ved skolen, udvalgt blandt 18 ansøgere. Lærer Maj fortsætter undervisningen efter de vante traditioner såvel i børneskolen som i aftenskolen for egnens ungdom. Han må endvidere sørge for rengøring af skole og gymnastiksal mod et vederlag på 235 kr. årlig og får derforuden tilskud til lys og varme i aftenskolen.

I 1931 anmoder Knud Rasmussen på ungdommens vegne om tilladelse til at arrangere folkedans i gymnastiksalen. Det bevilges, men der skal betales 25 kr. årlig til rengøring.

Engang imellem undres jeg over, hvor indgående og grundigt man har behandlet sager, som i vore dage synes selvfølgelige. Bl.a. har man i 1929 efter nogen debat anskaffet en symaskine og nogle småting til brug ved undervisningen i håndgerning.

Lærer A. Ægidius med 48 elever fra Fløjstrup Skole

Lærer A. Ægidius med 49 elever fra Fløjstrup Skole 1929.

I 1930 udvides skolens grund med 1250 m², og der hegnes mellem haven og den udvidede legeplads og skoven mod vest. Men det bemærkes, at »det store træ i det gamle skel skal bevares.« Det står der endnu! I 1932 ankes der over de unges misbrug af gymnastiksalen. Efter nogen forhandling vedtager man, at ungdommen fortsat må bruge salen mod et vederlag på 35 kr. pr. vinter, men »der skal holdes god ro og orden.«

I 1933 er det atter galt med skolestien, som på nogle steder bliver pløjet og andre steder brugt som markvej og dermed atter vanskelig at færdes på for gående børn. Sagens alvor understreges af, at der nedsættes et udvalg på fire medlemmer til at undersøge forholdene og sørge for, at stien bringes i forsvarlig stand.

Skolen, dens styrelse og undervisningsformer har alle dage været genstand for debat, og små ændringer i metoder og fag har fundet sted, hvilket fremgår af forskellige undervisningsplaner i tidens løb. Religion, dansk, historie, geografi og regning var de dominerende fag i skolen i min tid. I 1930'erne var der nye tanker

på vej. Af mig ubekendte årsager ændres skoleåret, så det starter 1. april i stedet for 1. maj. I 1934 vælges der forældreråd ved kommunens skoler, og medlemmerne af rådet var med ved den årlige eksamen sammen med skolekommissionen, der normalt havde sognepræsten som formand.

I 1930'erne var der optræk til en ny skolelov, der som før nævnt trådte i kraft i 1937. I samme periode drøftedes det også, om man burde ændre undervisningspligten til at være 8 år. Disse tanker var ikke velsete i landbokredse, og her på egnen resulterede det i en livlig debat på generalforsamlingen i Rougsø-Sønderhald Herredes Landboforening i 1938. Man sendte en protest mod det 8. skoleår til Undervisningsministeriet. Hvorvidt det var denne eller andre lignende protester der gjorde, at det 8. skoleår ikke indførtes i denne omgang, vides ikke, men det blev jo nylig en realitet. da loven ændredes i 1958.

Fra 1930'erne ændres Fløjstrup skoledistrikt som så mange andre områder ganske langsomt til et landsbysamfund af aldrende mennesker - et "sølvbryllupskvarter" - og kun få skolepligtige børn bor der nu. Da der var udskrevet en årgang elever den 1. april 1940, var der kun 19 børn tilbage i de to skoleklasser, og det var jo ikke mange at holde en skole i gang for. Samtidig sker der det, at Hans Maj fra 1. maj 1940 bliver kaldet til lærer ved Vistoft Skole på Mols. Sognerådet beslutter at nedlægge Fløjstrup Skole, og med udgangen af april 1940 var Fløjstrup Skoles historie slut.

Lærer Hans Majs med 27 elever i 1938.

Den gamle skole efter at den blev omdannet til bolig. Foto fra 2009.

Vi der var tilbage blev fordelt mellem skolerne i Vester Alling, Virring og Hørning. Skolen blev lejet ud til Severine og Laurs Vitting, men skolestuen og gymnastiksalen blev i nogle år brugt som afstemningssted ved offentlige valg og til møder og fester. Efter få års forløb blev den solgt til den daværende ejer af Elgårdsminde og indrettet som bolig for to familier, som arbejdede på gården. Efter en årrække som arbejderbolig skiftede den ejer nogle gange. Bl.a. var der en overgang ungdomskollektiv, men i sommeren 1991 blev den overtaget af et ægtepar, som nu er i gang med et tiltrængt oprydningsarbejde omkring den gamle skole.

I min indledning rejste jeg spørgsmålet, om det er muligt at drage sammenligning mellem undervisningsforholdene i Fløjstrup og i det øvrige samfund. I det store og hele ligner udviklingen her udviklingen i resten af landet. Det er jo som andre steder fremsynede præster og herremænd, assisteret af de bedst funderede bønder, der har følt ansvar for at børn og unge kunne tilegne sig boglige kundskaber. Kravene til og forholdene for undervisning er gennem tiderne ændret efter skiftende forhold i samfund et som helhed. At bønderne i Fløjstrup undertid en har stridt hårdt for deres skole, er måske lidt specielt, men vel ikke mere specielt end at noget lignende har fundet sted andre steder, og gør det i vore dage. Det ser vi eksempler på, når man i byområder vil nedlægge skoler, fordi beboerne har forladt den gamle bykærne og slået sig ned i nye forstæder. I skoleforhold, som i alle andre af livets forhold, vil tidens krav blive løst af tidens børn.

*Denne beretning er skrevet af Aage Kirkegaard og afsluttet den 20. januar 1992.
Beretningen er med Sønderhald Egnarkivs årsskrift fra 1991.*

I 2019 er beretningen tilføjet flere fotos og typografien er gjort mere læsevenlig.

KILDER:

*Danmarkshistories hvornår skete det?, udgivet af Politikens Forlag 1972.
Sognerådsprotokoller og Skoleprotokoller i Sønderhald Egnarkiv og Sønderhald Kommunes arkiv.
Provstearkivet i Landsarkivet for Nørrejylland.
Hørning Sogns Historie af Rasmus Mariager.*